

Kurz

RLB37 NOVÁ NÁBOŽENSKÁ HNUTÍ

Mgr. Šárka Vondráčková

podzim 2012

Téma:

1) Vznik a geneze nových náboženských hnutí

- a) sekularizace, sekularizační teze a reakce na ně
- b) kontrakultura, protestní hnutí a hledání alternativ

a) Sekularizace

- (z lat. saeculum = věk, epocha, svět)
- pův. snaha o odstranění světské moci církve
- 19. stol. - Émile Durkheim a Max Weber – sekularizace jako proces úpadku role, místa a významu náboženství – skládá se z:
 - 1) přizpůsobování se současnému světu ze strany stávajících náboženských skupin
 - 2) odmítání jistých prvků náboženství lidmi samotnými spojené se ztrátou sociální významnosti

- 3 roviny sekularizace:
 - 1) institucionální
 - a) ztráta vlivu náboženských institucí
 - b) vyvlastnění církevního majetku
 - c) emancipace vzdělání
 - 2) symbolická
 - 3) lidské vědomí

Max Weber (1864 - 1920)

- proces sekularizace spojen s racionalizací – 2 aspekty:
 - a) podřízení myšlení a jednání principu kalkulace a technické řešení problémů s cílem ovládnout přírodu i společnost
 - b) vymanění myšlení a jednání z vlivu magie – tzv. „odkouzlení světa“

Bryan R. Wilson (1926 - 2004)

- societalizace = přechod od tradiční k moderní společnosti
- sekularizace jako součást societalizace
- 2 typy sociální organizace:
 - 1) společenství (komunita, Gemeinschaft)
 - 2) společnost (Gesellschaft)
- funkce náboženství:
 - 1) manifestní – spása, poskytování útěchy
 - 2) latentní - sociální kontrola, udržení sociální koheze, legitimizace, poskytnutí identity, interpretace kosmu, vyjádření emocí
- societalizace je výsledkem procesů racionalizace

Peter L. Berger (*1929)

- kniha *Posvátný baldachýn* (1967)
- sekularizace = proces, v němž jsou jednotlivé sektory společnosti a kultury oddělovány od nadvlády náboženských institucí a symbolů
- 2 roviny sekularizace:
 - 1) objektivní – sekularizace společnosti a kultury
 - 2) subjektivní – sekularizace vědomí
- sekularizace jako globální fenomén

Thomas Luckmann (*1927)

- privatizace náboženství = vytlačení náboženství z veřejné sféry do oblasti soukromé
- sekularizace jako důsledek institucionální specializace náboženství
- marginalizace tradiční církevní religiozity
- koncept neviditelného náboženství – nová forma religiozity

Odmítnutí sekularizační teze

- náboženská situace v 70. – 80. létech neodpovídá předpokladům sekularizační teze
- oprava – sekularizace není nutným doprovodem modernizace
- sekularizační teze dnes:
 - 1) pouhý nepotvrzený předpoklad; má ideologický charakter; spíš přání než realita (např. Peter Berger)
 - 2) má své opodstatnění; z empir. šetření sice vyplývá velký nárůst alternativní religiozity, ale zároveň v celospol. měřítku představuje stále malou část; naprostá většina lidí v mod. spol. nepovažuje náb. za podstatné (hl. Steve Bruce)

b) Kontrakultura, protestní hnutí a hledání alternativ

- proměny euroamerické společnosti po 2. sv. v.:
 - koncept vytváření blahobytu
 - základní právo = právo na důstojný život
 - konzumní orientace
 - kvantitativní nárůst vzdělanosti
 - proměna struktury společnosti
 - babyboom – první generace, která nezažila bídu
- 50. léta - první kritika omezena na úzký okruh intelektuálů - Beat Generation (Alan Ginsberg, Jack Kerouack) – svět v duchovní krizi
- 60. léta – kritika se stává masovou záležitostí – politická krize, válka ve Vietnamu, vzpoura mladé generace

- poprvé je pojem „kontrakultura“ zmíněn v 60. letech americkým historikem a sociologem **Theodorem Roszakem**
- **Milton Yinger** ve studii *Kontrakultura a subkultura* – kontrakultura = programové odmítnutí některých vzorců chování dominantní kultury a snaha hledat smysluplnou alternativu vůči těmto vzorcům
- kritika a hledání alternativ na několika rovinách:
 - 1) politická rovina – hledání polit. alternativ
 - 2) mezilidská – autenticita mezilidských vztahů, sexuální revoluce, přehodnocování tradičních institucí, odlišný vztah k přírodě, kritika materialismu

- alternativní duchovní a náboženské směry:
 - 1) mimo křesťanský prostor (např. hinduismus, buddhismus)
 - 2) předkřesťanská tradice (např. přírodní náboženství, indiánská tradice, novopohanství, čarodějnictví apod. – Carlos Castaneda)
 - 3) křesťanství (např. ježíšovská hnutí)
 - 4) náboženské novotvary (např. UFO kulty, Scientologie)

ad 3) např. Rodina (Rodina lásky, Boží děti)

- * na konci 60. let
- charismatický vůdce David Berg alias Otec Mojžíš
- směs fundamentalismu a liberalismu, ostrá kritika sekulární společnosti a zároveň tradičních institucí
- sakrální prostituce („flirty fishing“)
- „mo-letters“ – výklady dogmatiky, komiksové stripy

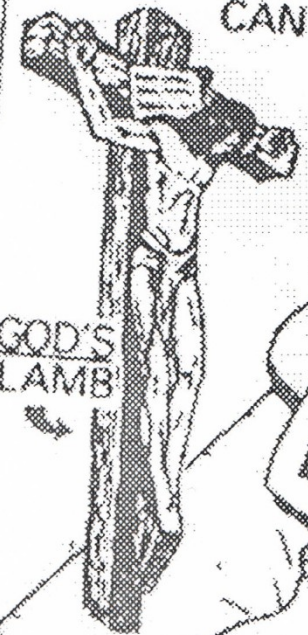
© Original Artist

Reproduction rights obtainable from

www.CartoonStock.com

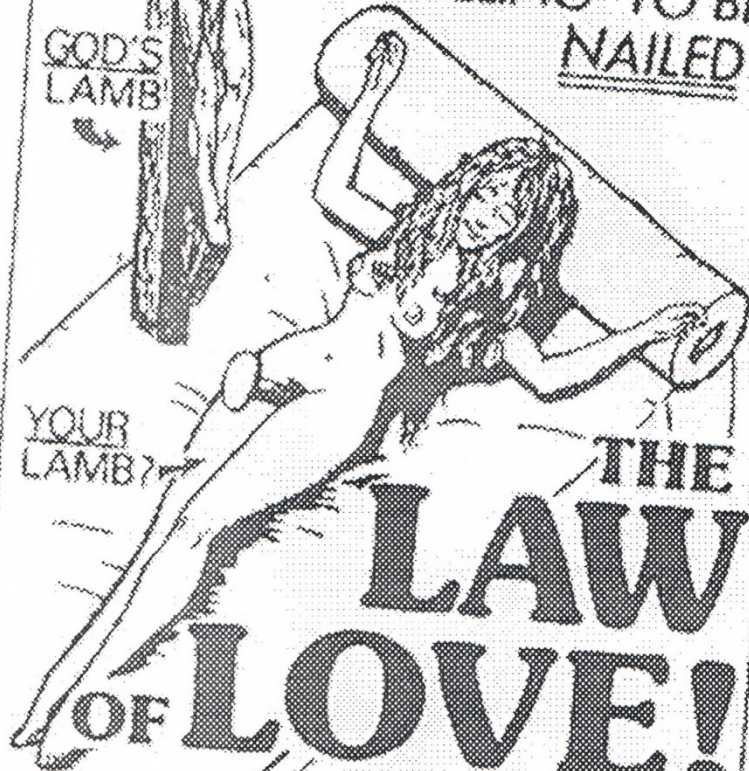

CAN A COUCH BE
YOUR CROSS?

GOD'S
LAMB

ARE YOU
WILLING TO BE
NAILED?

YOUR
LAMB?

THE
LAW
OF LOVE!

Copyright © 1977

March 1977

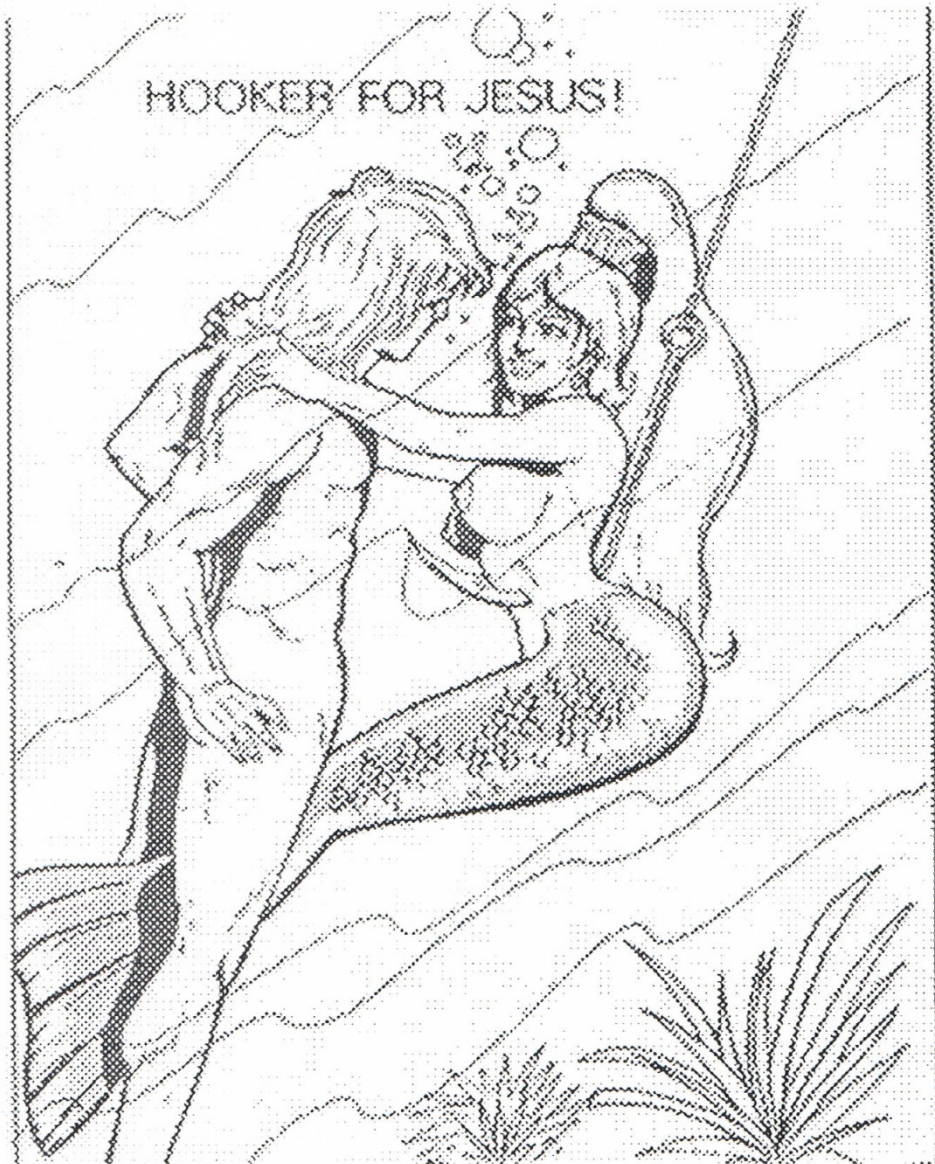
By MOSES DAVID

*As you experience that passion and
that desire before the moment of
orgasm, this is an illustration of how
I want you to desire Me, to long to
become one with Me!*

Z publikace Rodiny „The Loving
Jesus Revelation“ z října 1995

Katafi

- alternativní duchovní a náboženské směry:
 - 1) mimo křesťanský prostor (např. hinduismus, buddhismus)
 - 2) předkřesťanská tradice (např. přírodní náboženství, indiánská tradice, novopohanství, čarodějnictví apod. – Carlos Castaneda)
 - 3) křesťanství (např. ježíšovská hnutí)
 - 4) náboženské novotvary (např. UFO kulty, Scientologie)

Ronald Inglehart (* 1934)

- načrtl křivku cyklu:

nahoru - materiální fáze - společnost v materiální krizi, preferovány materiální hodnoty

přelom - 50. léta – v tomto stavu se mění situace; generace, která se narodila do blahobytu, už nepovažuje tento blahobyt za důležitý; obrací se k duchovním hodnotám

dolu - postmaterialistická fáze - stav, kdy jsou uspokojeny materiální potřeby, společnost se přestane o materiální zajímat - 60. léta

po určité době se ale začnou opět objevovat problémy (např. s hospodářská krize) atd.

Téma:

2) Modely konverze a členství ve skupině

- konverze (z lat. „converio“ = obrat, převrat)
- pův. teologický pojem:
 - 1) obrácení jedince na křesťanství
 - 2) vnitřní obrácení
- sociologie náb. - konverze jako proces vstupu do náboženské skupiny
- psychologie náb. – zájem o vnitřní proces konverze

- tzv. třístupňový vzorec konverze:
 - 1) predisponující činitelé
 - 2) ustavení kontaktů mezi jedinci s podobnými potřebami
 - 3) proces závazného vstupu

Brainwashingový model konverze

- konverze jako náhlá a násilná změna jedince spojená s fyzickým a psychickým nátlakem či zneužitím jedince - negativní případ konverze
- pojem „brainwashing“ se objevil už dříve v souvislosti s ideologickým působením čínských komunistů na americké zajatce v táborech v korejské válce – am. novinář Edward Hunter převedl čínskou frázi „si nao“ = „umytí mozku“ do angličtiny – „brainwashing“
- autorem modelu je R. J. Lifton – náb. kulty jako totalitární skupiny

Robert Jay Lifton (*1926)

- charakteristické rysy brainwashingu:
 - 1) kontrola prostředí
 - 2) mystická manipulace
 - 3) požadavek čistoty
 - 4) kult vyznání
 - 5) používání jazyka vědy
 - 6) specifický, frázovitý jazyk
 - 7) absolutizace nauky
 - 8) existenční provizorium

Margaret T. Singerová (1921-2003) a Richard Ofshe (*1941)

- program reformy myšlení = technologie změny chování aplikovaná za určitých podmínek na případ učení a přijetí ideologie nebo vzorců chování
- od jiných forem sociálního učení jej odlišuje především:
 - 1) získání podstatné kontroly nad časem a obsahem myšlení jedince
 - 2) systematické vytváření pocitu bezmoci
 - 3) specifické nakládání se systémem odměn a trestů, který podporuje nové učení se ideologii nebo systému víry
 - 4) specifické nakládání se systémem odměn a trestů, který zabraňuje chování, které by mohlo odrážet hodnoty a zvyky, které měl jedinec před svým kontaktem se skupinou
 - 5) udržení uzavřeného systému logiky a autoritářské struktury organizace
 - 6) udržení stavu neinformovanosti jedince

Mentální deprogramování

- přijetí teze o psychickém zmanipulování členů NNH předpokládá jejich nesvéprávnost a neschopnost objektivně posoudit svůj vlastní stav, jsou považováni za psychicky nemocné – legitimizace intervence zvenčí
- Ted Patrick (*1930) - „otec“ mentálního deprogramování, kniha *Let Our Children Go!*
- deprogramování = proces, který má člena kultu navrátit do stádia, které předcházelo jeho náboženské konverzi
- kontroverzní přesvědčovací techniky

Výstupové poradenství

- Steven Hassan – kniha *Jak čelit zhoubným kultům*
- několik předpokladů úspěšnosti terapie:
 - 1) vytvoření vztahu a důvěry mezi výstupovým poradcem a členem kultu – body language, neagresivní tón hovoru, žádná kritika
 - 2) cílená komunikace – poznání osoby, vcítění do její osobnosti, má to vyústit ve schopnost tuto osobu ovlivňovat
 - 3) vytvoření modelů identity – jeden se týká toho, čím byla daná osoba předtím, než vstoupila do kultu; druhý model představuje model typického člena kultovní skupiny; třetí model je model skutečné osoby angažované v kultu
 - 4) styk s předkultovní identitou – snaha přinutit člena vzpomenout si na dobu před vstupem
 - 5) úsilí přimět člena, aby se na skutečnost podíval z různých hledisek – oslabuje se význam kultovní perspektivy
 - 6) eliminování procesu bránícího samotnému myšlení – podávání nepřímých informací – kritika jiné náboženské skupiny, na které terapeut ukáže principy psychické manipulace
 - 7) vytvoření představy šťastné budoucnosti – prostředek pro likvidaci vštípené fobie
 - 8) poskytnutí konkrétní definice psychické manipulace a charakteristiky zhoubného kultu

Kritika brainwashingového modelu

- identita není pevný, vnitřně konzistentní a neměnný celek – je nestálá, pořád se vyvíjí
- konverze není náhlá a nevratná změna
- konvertita není pasivní oběť – je aktivní
- typický člen NNH není deprivovaný frustrant
- to, co model vytýká NNH, se jinde může dít také
- terapeutické zaměření teorie
- model vypracovaný na základě výpovědí bývalých členů – zkreslení
- konzervativní orientace zastánců tohoto modelu

Drift-modely konverze k NNH

- konverze jako postupná změna
- podílí se na ní jak jedinec, tak i skupina
- aktivní paradigma konvertity

John Lofland (*1936) a Rodney Stark (*1934)

- kniha *Becoming a world-saver: A theory of conversion to a deviant perspective*
- 60. léta - výzkum formování americké části Církve sjednocení
- model rozlišuje dva stupně konverze:
 - a) verbální - na základě proklamace konvertity
 - b) totální - plné zapojení do činnosti skupiny

- Lofland - nutné podmínky úspěšné konverze – 2 typy:

a) predispoziční podmínky:

1) napětí

2) přesvědčení, že tyto problémy mohou být vyřešeny prostřednictvím náboženství

3) fáze hledání

b) situační okolnosti:

4) životní zlom

5) emocionální pouto ke členům náboženské skupiny

6) oslabení citových pout mimo tuto skupinu

7) intenzivní interakce mezi jedincem a skupinou

Kritika drift-modelu

- nepotvrdila se jedna z predispozičních podmínek - i ti jednotlivci, kteří původně neviděli řešení svojí situace v náboženství, se navzdory tomu stali konvertity
- posloupnost kroků modelu je neplatná
- převzetí definice konvertity od nábož. skupiny
- platnost modelu omezena jen na úzký historický a náboženský kontext skupiny
- úspěšná konverze = členství
- model se týká jen dospělého jedince – nepočítá s dalšími generacemi členů

John Lofland a Norman Sconvod

- začlenili do studia problematiku zážitků
- motivy konverze:
 - 1) intelektuální motiv
 - 2) mystický motiv
 - 3) experimentální motiv
 - 4) citový motiv
 - 5) obnovitelský motiv
 - 6) nátlakový motiv

Rodney Stark (*1934) a William Sims Bainbridge (*1940)

- model náboženské afiliace (přičlenění)
- popis mechanismu náboženského trhu - kompenzátory
- snaha o opuštění teolog. pojmu „konverze“ – nahrazeno „přičleněním“ = oboustranný proces náboru a vstupu

Problematika členství v NNH

- faktory ovlivňující členství zahrnují:
 - 1) charakter a průběh konverze
 - 2) intenzitu sociálních vazeb na členy skupiny
 - 3) intenzitu sociálních vazeb na „původní“ prostředí
 - 4) atraktivita skupiny (sociální, dogmatická)
 - 5) zaměření náboženské skupiny
 - 6) charakter náboženské skupiny
 - 7) vnitřní hierarchie nebo struktura náboženské skupiny - celá řada NN skupin vykazuje struktury, které nejsou typické pro tradiční náboženské skupiny

Stark-Bainbridgeova typologie NNH na základě charakteristiky členství:

- a) audienční kult
- b) klientský kult
- c) kultovní hnutí

- jak definovat rozdíl mezi členem a nečlenem? a musí nutně existovat přechod, kdy se člověk stává členem?
- vnitřní hierarchie skupiny
 - u řady náboženských skupin existuje několik typů členství dle různých stupňů zasvěcení
 - formální vs. neformální struktura
- full-time vs. part-time členství
- kdo jsou členové NNH? - z jakého náboženského prostředí a z jakých sociálních podmínek vycházejí, jaký je jejich věk, pohlaví, apod.

Děkuji za pozornost...

146878@mail.muni.cz